

Hilversum, 7 maart 2011

Geachte mevrouw Van Bijsterveldt, geachte meneer Verhagen,

Graag reageer ik op uw internetconsultatie Passend Onderwijs. Uiteraard deel ik uw uitgangspunten en gehoopte effecten doelstellingen zoals geformuleerd op uw website geformuleerd; echter, ik ben van mening dat u die doelstellingen met de voorgestelde maatregelen niet zult halen dan wel juist tegenwerkt. Hieronder licht ik dit puntsgewijs toe:

CIJFERMATIG / ANALYSE

Het CPB stelt in "Zorg om leerlingen, november 2009" dat de zorgkosten sterk zijn gestegen door stijging van het aantal leerlingen in niet-regulier basisonderwijs, vooral door verschuiving van SBO naar SO.

Op basis van uw eigen cijfers (W2647 - concept 8 februari 2011, pag 31) blijkt echter, dat de groei van 'zorgleerlingen' uitsluitend plaatsvindt in het VO (zie ook bijlage).

Aantal leerlingen in PO, Index vs 2003	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
regulier BO	100	100	100	100	100	100	100
sbo	100	97	94	90	87	86	86
so	100	101	104	106	107	101	101
totaal	100	100	100	100	100	100	100
niet-regulier (so+sbo)	100	99	98	96	95	92	92

Het gaat dus NIET om een toename van SO/SBO-leerlingen.

Saillant: het aantal leerlingen in SBO daalt (met ruim 8000 sinds 2003) → omdat meer leerlingen mét rugzakje in het regulier BO terecht kunnen?

Ook in het SO is het leerlingen-aantal al weer terug op niveau 2003 en naar de toekomst toe wordt door de SO-scholen/RECs een verdere daling verwacht.

Conclusie: Het aantal niet-reguliere leerlingen in het SO PO daalt gestaag, en bedraagt nog slechts 4,58% van het totaal en is daarmee zelfs onder het niveau van 1997 gezakt..

Van belang is, de oorzaken voor de stijgingen in het VO te achterhalen en (zodanig) daarop maatregelen te nemen.

Deze stijging wordt dus in ieder geval niet veroorzaakt doordat er meer een gestegen doorstroom van S(b)O-leerlingen in/doorstromen. Waardoor dan wel?

Wellicht: omdat VSO veelal meer leerjaren kent dan regulier VO is het effect van 1 leerling die overstapt van regulier VO naar het VSO relatief hoog op het totaal aantal VO-leerlingen: een VMBO-leerling telt immers slechts 4 jaar 'mee' in VO maar een VSO-leerling telt tot 8 jaar mee in het VO. Daarbij: de jaarlijkse stijging van het aantal niet-reguliere VO-leerlingen bereikte in 2005 zijn hoogtepunt en daalt sindsdien gestaag.

Groei aantal leerlingen vs vorig jaar, x 1000

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
regulier VO		4,8	-	1,6	2,9-	5,0-	2,7
lwoo/pro		4,7	5,1	1,5	1,5	2,0-	1,6-
vso		1,4	2,1	2,3	1,1	4,2	1,7
totaal		10,9	7,2	5,4	0,3-	2,8-	2,8
niet-regulier		6,1	7,2	3,8	2,6	2,2	0,1

Graag verwijs ik hiervoor ook naar de gedetailleerde analyse op

http://www.passendonderwijs.nl/files/media/beleid_passend_onderwijs/De_zwaksteleerlingdedupe.pdf, p13-21.

Zijn drastische maatregelen die zowel PO als VO raken dan wel nodig, of zijn we (mede gezien de demografische ontwikkelingen) al weer over het hoogtepunt heen?

Citaat CPB - Zorg om leerlingen, november 2009:

De stijging van de uitgaven aan zorgleerlingen komt hoofdzakelijk door een verschuiving naar de duurdere vormen van speciaal onderwijs samen met een stijging van het aantal rugzakleerlingen. De achterliggende oorzaak is vermoedelijk voor een belangrijk deel nieuw beleid dat nieuwe gevallen aantrekt zonder dat het budget grenzen stelt aan de deelname.

Zoals hierboven al betoogd, is er blijkbaar alleen geen verschuiving in het PO maar alleen een verschuiving in het VO, die bovendien al weer over haar hoogtepunt heen is. Uit dit rapport/citaat blijkt verder (de oorzaak is vermoedelijk), dat NIET bekend is waar de bovengenoemde stijging vandaan komt. Hoe kunt u een beleidswijziging voorstellen als u niet weet wat de oorzaak is van het probleem dat u **daarmee** wilt oplossen?

Zijn drastische maatregelen die zowel BO als VO raken dan wel nodig, of zijn we (mede gezien de demografische ontwikkelingen) al weer over het hoogtepunt heen?

STIGMATISERING vs DIVERSITEIT

U stelt dat er teveel etikettes worden geplakt:

- etikettes zijn niet nadelig - mits er geen waarde-oordeel aan verbonden is. Er is niets mis mee om te constateren dat een kind een lang postuur heeft → het krijgt een andere tafel+stoel dan een kind van gemiddelde lengte. Niemand heeft bezwaar tegen het etiket 'kind met lang postuur' en er worden passende investeringen gedaan. Waarom dan bezwaar hebben tegen etiketten als 'kind met dyslexie', 'kind met autisme', kind met hoogbegaafdheid, etc en voor hen passende investeringen plegen? **Voor u als CDA-ministers mag Of zijn deze kinderen dat niet waard? En dit waarde-oordeel wordt door U nu juist onchristelijk bevestigd!**
- stijging kinderen met etikettes; vroeger waren er waarschijnlijk net zo veel afwijkingen van 'de gemiddelde leerling' als nu, echter werd dat niet (h)erkend/benoemd. Het is toch een zegen dat we tegenwoordig zoveel rekening kunnen houden met de individuele talenten en uitdagingen van elke leerling → door hier op de juiste manier op in te spelen kan het rendement van de schooltijd worden verhoogd en daarmee de bijdrage van die leerling als breed ontwikkeld burger aan de maatschappij worden gemaximaliseerd. Of willen we allemaal kopieën kweken die elkaar in ploegendiensten afwisselen aan lopende banden - die in onze maatschappij al helemaal niet meer bestaan?! Juist in globaal opzicht moeten wij als Nederland het hebben van originaliteit en creativiteit van onze werknemers!! Leve de diversiteit!

FINANCIËEL

Inderdaad, het is frustrerend om (nog) niet te kunnen 'bewijzen' waaraan de zorggelden precies worden besteed en wat de maatschappelijke opbrengsten van deze belastinggelden zijn. Echter:

- √ Ik constateer echter dat er al 8.000 minder leerlingen in het SBO zitten
- √ dan in 2003 (want met rugzakjes naar regulier BO?)
- √ *Uw eigen adviesbureau Infinite adviseert zelfs om binnen het bestaand beleid te concretiseren en GEEN nieuw beleid of wetgeving te maken om inzicht en verantwoording te vinden mbt besteding/effectiviteit zorggelden ((Infinite aanbeveling aan Tweede Kamer "De Inzet van Zorggelden nader beschouwd", sept 2009): "Geadviseerd wordt om ter realisering van de aanbevelingen (...) niet tot nieuwe wet- en regelgeving te komen, maar bestaande wet- en regelgeving op een aantal specifieke onderdelen nader te concretiseren (...).*
- √ *Het CPB stelt verder: Tot slot, invoering van een goede registratie per zorgleerling zou mogelijk een bijdrage kunnen leveren aan het terugdringen van deze kennislacunes. Met zo'n registratie kunnen de zorgleerlingen gevolgd worden tot het moment dat ze hun plaats vinden in de maatschappij. Op basis daarvan kan dan een langjarig onderzoek naar de effecten van beleid voor zorgleerlingen worden uitgevoerd.*

→ En dus ook naar het rendement van geïnvesteerde zorggelden.

Daarbij: hoe berekent u de ROI op de reguliere leerlingen?

- √ Trouwens: hoe wordt het rendement op onderwijsgeld besteed aan 'reguliere' kinderen berekend en gecontroleerd???

En u weet natuurlijk:

Nnu investeren is straks renderen (want hogere participatie op arbeidsmarkt = minder uitkeringen, minder exclusie etc!)

Dan enkele praktische bezwaren van uw voorstel om het nieuw op te richten / uit te breiden samenwerkingsverband te laten beslissen over het totale budget:

De begroting en financiële verantwoording moet wel jaarlijks worden opgesteld / In dit wetsvoorstel wordt de wijze waarop de middelen worden verdeeld overgelaten aan de bevoegde gezagsorganen in het samenwerkings-verband.

Samenwerkingsverband laten beslissen over het totale budget:

- √ In praktijk zal dit betekenen, dat de beschikbare financiële ruimte beslist op welke school een kind geplaatst wordt en niet de individuele behoeften van het kind. Dit gaat dus volledig in tegen de doelstelling van uw nieuwe plan.
- √ Bij ontbreken van een objectieve instantie zal het gezamenlijk beslissen van een samenwerkingsverband over de budgetten:
 - Moeizamer gaan: meer mensen met 'eigen schoolbelangen' moeten een consensus vinden
 - Onevenwichtiger worden: gehaaide bestuurders kunnen de besluiten zodanig beïnvloeden dat hun school(type) er met 'meer geld' vandoor gaat
 - Langer duren: eenmaal bereikte concept-consensus moet langs diverse gemeenten en medezeggenschapsraden (die weer aanpassingen zullen willen?!)
- √ Ouders met een voorkeur voor een school buiten de regio zullen hun kind niet op hun voorkeurschool kunnen plaatsen, immers het voorkeurs-samenwerkings-verband moet 'betalen' voor een kind van een ander verband → wat ten koste gaat van de 'eigen' kinderen.

En mbt inspraak:

- √ **De samenwerking tussen de schoolbesturen binnen het samenwerkingsverband (swv) wordt versterkt, maar de positie van individuele ouders en die van ouders binnen de medezeggenschapsraden blijft daar ver bij achter.** De samenwerking tussen het swv en de gemeentes wordt verder uitgebouwd, waarbij de samenwerking met organisaties uit het jeugdzorgdomein wordt opgezet met het doel: één kind, één gezin, één plan. De ouders staan in die samenwerking buitenspel, terwijl het gaat om hún kind, hún gezin. Hún plan zal het op de aangegeven wijze nooit worden. Daarvoor is het nodig dat mét de ouders wordt gesproken en niet over de ouders.
- √ Inspraak van ouders bij de beslissingen die in het samenwerkingsverband worden genomen, moet praktisch en doelmatig worden georganiseerd. Als de inspraak loopt via de vele medezeggenschapsraden uit het samenwerkingsverband, ontstaat een onwerkbaar situatie. Inspraak van ouders via een deskundige themaraad zou een alternatief kunnen zijn.
- √ Bij de beschrijving van het ontwikkelingsperspectief, met daarin de eventuele extra ondersteuning die een kind op school wordt geboden, wordt met de ouders overlegd. De status van dat overleg is onduidelijk. Waar binnen de regeling leerlingebonden financiering nu de instemming van ouders is vereist met betrekking tot het handelingsplan, moet dit worden gezien als een verzwakking van de positie van de ouders.

KWALITEIT

Ons onderwijssysteem is nog goeddeels geworteld in de industriële revolutie: Alle leerlingen onderrichten tot gestandaardiseerde niveaus en lekker meetbaar. Maar onze maatschappij is veranderd. En dat merken we nu al bij de leerlingen. Uit uw eigen inspectierapportages blijkt al dat **het de helft van de leerkrachten in het regulier onderwijs niet lukt om het onderwijs af te stemmen op verschillen tussen leerlingen**. Ook al zullen enkele/alle leerkrachten bijscholen, hoe realistisch is het te verwachten dat hiermee alle zorgleerlingen recht wordt gedaan? Zowel deze zorgleerlingen als hun klasgenoten en de leerkrachten zullen hier problemen ondervinden, zeker als de groepsgroottes gaan stijgen als gevolg van de bezuinigingen. Ook nadelig zijn het verlies aan ervaring van en werkgelegenheid bij de experts die de leerkrachten nu nog ondersteunen. Ook in het SO zullen de bezuinigingen tot grotere klassen en daarmee minder leskwaliteit per leerling leiden - hetgeen een directe tegenstelling is tot uw doelstellingen van deze beleidswijziging.

Maar dit constateert u ook zelf al in de Brede Heroverweging op pag 58: "*Het risico bestaat dat een bezuiniging van deze omvang op korte termijn een negatieve invloed heeft op de onderwijskwaliteit.*" En: *Gezien de orde van grootte van de bezuiniging echter, is het ook goed denkbaar dat de korting niet kan worden opgevuld met efficiëntiewinst alleen, maar dat het ook kan leiden tot een lagere onderwijskwaliteit zowel op speciale scholen (leidend tot meer leerlingen zonder*

startkwalificatie/goede arbeidsmarktperspectieven) als op reguliere scholen (leidend tot lagere onderwijskwaliteit voor gewone leerlingen).

Door de scholen meer te laten doen met minder middelen, zal de benodigde kwaliteitsslag niet worden gemaakt die noodzakelijk is om alle kinderen het onderwijs te bieden dat ze nodig hebben. De leerkrachten gaan niet ineens beter om met verschillen in de klas. Ook de samenwerking met andere partijen die in de zorgketen actief zijn, leidt niet per definitie tot een betere onderwijskwaliteit. Grotere groepen in het speciaal onderwijs, uitgeklede ambulante begeleiding, het wegsnijden van de nodige middelen om kinderen met een ZML-indicatie leerlijnen en faciliteiten te bieden in het reguliere onderwijs, het korten op specifieke begeleidingstrajecten in het voortgezet onderwijs als Rebound zullen ervoor zorgen dat het aantal thuiszitters toeneemt. Wanneer deze leerlingen weer naar school gaan zorgt dit voor extra druk voor leraren en voor de andere kinderen in de klas. Geen van beide is in het belang van de kwetsbare leerlingen die passend onderwijs nu juist wil bereiken.

- expertise
- grotere klassen → minder individuele zorg, zowel regulier als SBO en SO.

STIGMATISERING vs DIVERSITEIT

Het aantal kinderen dat een label opgeplakt krijgt omdat er iets met hen is, is de afgelopen jaren met maar liefst 65% gegroeid. Leerlingen worden hiermee soms onnodig gestigmatiseerd. *Echter:*

- labels zijn niet nadelig - op voorwaarde dat er geen waarde-oordeel aan verbonden is. Er is niets mis mee om te constateren dat een kind een lang postuur heeft → het krijgt een andere tafel+stoel dan een kind van gemiddelde lengte. Niemand heeft bezwaar tegen het etiket 'kind met lang postuur' en er worden passende investeringen gedaan. Waarom dan bezwaar hebben tegen etiketten als 'kind met dyslexie', 'kind met autisme', kind met hoogbegaafdheid, etc en voor hen passende investeringen plegen? Ik daag u als (christelijke) ministers uit om de waardering van diversiteit te helpen verhogen in plaats van zorgleerlingen het etiket 'afwijkend' / 'niet rendabel genoeg' op te plakken!
- stijging aantal kinderen met labels; vroeger waren er waarschijnlijk net zo veel afwijkingen van 'de gemiddelde leerling' als nu, echter werd dat niet (h)erkend/benoemd. Het is toch een zegen dat we tegenwoordig zoveel rekening kunnen houden met de individuele talenten en uitdagingen van elke leerling → door hier op de juiste manier op in te spelen kan het rendement van de schooltijd worden verhoogd en daarmee de bijdrage van die leerling als breed ontwikkeld burger aan de maatschappij worden gemaximaliseerd. Of willen we allemaal identieke standaard-burgers kweken die elkaar in ploegendiensten afwisselen aan lopende banden - die in onze maatschappij al helemaal niet meer bestaan?! Juist in globaal opzicht moeten wij als Nederland het hebben van originaliteit en creativiteit van onze werknemers!! Leve de diversiteit!

Persoonlijke noot:

Ik ben gezegend met twee fantastische kinderen.

Mijn oudste zoon gaat met veel plezier naar cluster-3 onderwijs. Hij ontwikkelt zich cognitief en sociaal door de individuele aandacht die hij NU NOG krijgt van zijn juf, de klasse-assistent en de specialistische autisme-begeleider. Ik houd mijn hart vast als door de bezuinigingen zijn klas groter wordt (meer leerlingen) en de klasse-assistent en autisme-begeleider wegvallen.

Ik verzeker u, als je eenmaal je kind in een te grote klas huilend en schreeuwend van ellende ziet wegkruipen onder een tafel - dan wil je ervoor waken dat dit jouw kind, zijn juf en zijn klasgenoten weer moet overkomen.

Mijn jongste zoon zat op een fijne school met enthousiaste leerkrachten in een klas met 28 kinderen. Toch konden deze goedwillende onderwijzers ondanks hun inzet en extra cursussen op het gebied van hoogbegaafdheid hem niet geboeid en enthousiast houden, waardoor mijn hoogbegaafde zoon verpieterde en zijn levenslust verloor. Sinds een half jaar bezoekt hij nu het Leonardo-onderwijs en hij bloeit weer op; langzaam krijgt hij weer zin om te leren. Intussen speelt hij bijna dagelijks met vriendjes uit zijn oude klas...

PASSEND ONDERWIJS: voor elk individueel kind passend.

Ieder kind heeft recht op zo goed mogelijk onderwijs, zodat het zijn talenten optimaal kan ontwikkelen op een manier die past bij zijn capaciteiten.

Geachte bewindslieden,

ik doe een appèl op uw persoonlijke invulling van de C in het CDA. Streef naar inclusie van elke leerling in plaats van exclusie van de (op korte termijn duurdere lijkende) zorgleerling. Laat elk kind kunnen opgroeien naar een waardig burger. Maak passend onderwijs voor ieder kind mogelijk en creëer daarvoor de juiste omstandigheden. Laat daarbij de grote gemene deler niet uw motto zijn maar vier de diversiteit die wij als Nederland nu en in de toekomst hard nodig hebben.

Statistisch gesproken is maar 2% van de leerlingen 'gemiddeld'. Het is een praktische maar irreele irreele wens om alle leerlingen op dezelfde manier te willen onderwijzen. Er zijn groepen te formeren van op elkaar lijkende leerlingen; maar zelfs binnen deze groepen zijn er individuele leerstijlen, omstandigheden en interesses. Het is ondoenlijk voor leerkrachten om in te grote klassen aan die diversiteit recht te doen. Het is voor Nederland niet raadzaam dit te willen. Voor passend onderwijs moeten we passende keuzes maken, ook financiële - (juist) ook als dit buiten de onderwijsbegroting naar de totale rijksbegroting gaat. Omdat onderwijs de basis is voor onze gezamenlijke toekomst. Als we dit binnen de milleniumdoelen onderschrijven, zijn we het toch aan onze eigen kinderen verplicht hiernaar te handelen?

Stem op korte termijn uw beleidsmaatregelen af op het beperkte gebied van Cluster 4 (en 3) in het VO. En start voor de (middel)lange termijn aan de uitdaging om ons onderwijsstelsel aan te passen aan de huidige tijd, aan de diversiteit van de leerlingen, aan de technologische mogelijkheden (in en buiten school!), de samenwerking met bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties, enzovoort.

Ik wens u veel wijsheid toe,
Met vriendelijke groet,
Elise Zomer

Ouder; Voorzitter Medezeggenschapraad Mozarthof, Hilversum (Cluster 3 School SO/VSO)

Het huidige onderwijs kenmerkt zich door een grote roep om meetbaarheid. Scholen moeten hun prestaties (met andere woorden: uitstroomniveau) meten, zodat een goed beeld kan ontstaan van het niveau van de school. Op die manier kunnen scholen onderling worden vergeleken op hun prestaties en krijgen ouders en overheden een instrument om keuzes te verantwoorden. Deze metingen zijn in principe een goed middel om het niveau van een school te bepalen en de slechter presterende scholen er uit te halen. Maar de manier van meten is wel toegespitst op het standaardonderwijs en richt zich met name op het verwerven van 'harde kennis'. Deze kennis wordt vaak geassocieerd met de linkerhersen helft. Voor scholen die een ander programma draaien (bijvoorbeeld UniC, Iederwijs of EGO-leren) is het lastig om aan de meetstandaarden te voldoen met hun lesmethoden die ook veel aandacht schenken aan de rechterhersen helft. Dat wil niet zeggen dat hun onderwijs slechter is en dat hun leerlingen niets leren. Deze leerlingen hebben over het algemeen een meer holistische kennisbasis. Maar dat wordt niet gemeten met de standaardtoetsing: die meet (vrijwel) alleen de output van de linkerhersen helft.

Naast de roep vanuit de samenleving in het algemeen is de roep van ouders om een perfecte school nog veel groter. Ouders willen een perfect kind, dat gelukkig is. Veel ouders vinden dat hun kind het niet goed doet vergeleken met anderen. "Het loopt nog niet, het zwemt nog niet, het fietst nog niet. Op het voetbalveld moeten het allemaal Cruiffjes zijn" (Efting, 2010). Dit is de conclusie van emeritus-hoogleraar Kinderfysiotherapie P. Helders, maar het kan breder getrokken worden naar de algehele ontwikkeling van kinderen. Kinderen worden constant afgemeten aan hun peers. Dat doen ze zelf (daar is overigens niets mis mee), maar nog veel meer gebeurt dat door hun ouders. En alleen het hoogste is goed genoeg voor hun kinderen. Geen VMBO, maar HAVO! Dat de kinderen op hun tenen moeten lopen is een gevolg van slecht onderwijs, niet van te hoog ingestroomde kinderen. Daarom willen ouders inzicht in de prestaties van scholen, zodat ze de beste school voor hun kind kunnen kiezen. Eigenlijk een school waar hun kind de meeste kans heeft de hoogst mogelijke opleiding te voltooien.

Nederland kent een lange historie als het gaat om het bevorderen van gelijkheid in het onderwijs en het tegengaan van vroegtijdige selectie, waarbij verschillende wegen zijn ingeslagen om te pogen de selectiemomenten in een latere leeftijdsfase te laten plaatsvinden (Commissie Parlementair Onderzoek Onderwijsvernieuwingen, 2008). In het basisonderwijs staan gelijkheid en gemeenschappelijkheid centraal. Bij de overgang naar het voortgezet onderwijs is voor het eerst sprake van een formele vorm van selectie binnen de totale leerlingenpopulatie. Kinderen worden in Nederland op twaalfjarige leeftijd op basis van hun leerprestaties en leermotivatie over de verschillende schooltypen verdeeld. Bij een deel van de leerlingen wordt, doordat ze eerst naar een gemengde brugklas gaan, de definitieve plaatsing zelfs nog een jaar uitgesteld. Dit kan gezien worden als een nobel streven: iedere leerling krijgt dezelfde kansen om zich te ontwikkelen. Het kan ook gezien worden als een vorm van kunstmatige nivellering. Iedereen weet dat sommige leerlingen nu eenmaal beter zijn in rekenen en anderen beter in taal of maatschappijvakken. Dat is algemeen aanvaard: je het alfa's en beta's. Maar het collectieve onderwijs is daarop niet berekend. Het collectieve onderwijs gaat uit van de gemiddelde leerling, die dus gemiddeld goed is in taal en

gemiddeld goed in rekenen. Deze gemiddelde leerling bestaat echter niet. Zo'n leerling is kunstmatig gecreëerd uit de totale populatie en is feitelijk niet meer dan een rekentrucje. Lange tijd was het aanhouden van de gemiddelde leerling als doelgroep van het collectieve onderwijs geen probleem. De laatste decennia echter wel. Dit valt te verklaren uit de plaats die leren in de samenleving innam en inneemt. Voor de invoering van de leerplichtwet hadden veel mensen weinig mogelijkheid om zich te ontwikkelen, laat staan om daarin in uit te blinken. Ze moesten als kind thuis of op het land meehelpen en leerden daardoor al jong een praktisch beroep. Voor meisjes werd het al helemaal niet nodig geacht om veel te leren. Doorstuderen was daarnaast iets voor de gegoede stand, ongeacht of men daar de capaciteiten voor had (Boekholt et.al, 2002). Dat waren allemaal factoren waardoor in aanleg (zeer) begaafde kinderen vaak niet eens werden opgemerkt.

Nu elk kind minstens elf jaar onderwijs krijgt - en het onderwijssysteem ook nog eens sterk is verbeterd - komen de uitschieters bovendien. Vooral de laatste vijftien jaar (vanaf begin jaren '90) is hoogbegaafdheid een topic. Zeer verklaarbaar, want tot daarvoor ging er voor een kind dat voor het eerst op school kwam vaak een wereld open. Er viel nog genoeg te ontdekken. Extreem intelligente kinderen waren in die tijd gewoon 'de beste van de klas'. Maar vanaf begin jaren '90 kunnen kinderen voor hun zesde jaar al enorm veel prikkels krijgen. Ze hebben thuis (spel-)computers, kunnen zichzelf via eenvoudige programmaatjes leren lezen, kijken naar de tv, video, DVD en bezoeken musea. Deze toegang tot prikkels wordt niet door iedereen evenveel gebruikt en daarmee loopt de ontwikkeling van kinderen al in een vroeg stadium ongelijk. Dit zorgt voor een veel meer diverse instroom in het onderwijs dan vijftientig à dertig jaar geleden (Montanus, 1998). Dat vraagt om een andere aanpak.

Deze vergroting van de toegang tot prikkels om te leren is niet enkel iets van kinderen. Met de opkomst van informatietechnologie en de toegankelijkheid daarvan voor de massa, ligt letterlijk de hele wereld aan de voeten van de moderne mens. Internet maakt het mogelijk om van alle kanten van de wereld informatie te vergaren en het wordt steeds meer een vrijplaats voor kennisoverdracht en kennisdeling. Vroeger moest je de zoveel-delige encyclopedie aanschaffen om te weten wat een macrofaag is, nu kijk je even op Wikipedia. Ook de ontelbare "how-to"-websites maken het voor burgers makkelijk om dingen te leren. Het formele onderwijs kan hier ook gebruik van maken. Docenten en leerlingen zijn niet meer afhankelijk van een leerboek van een bepaalde uitgever, maar kunnen allerlei extra informatie aanpakken om zo de stof op verschillende manieren te bezien. De opkomst van het internet is echter iets van de laatste jaren. Het is dan ook nog niet doorgedrongen tot de kern van het schoolsysteem. Zonder de docenten - veelal gedreven mensen die telkens nieuwe manieren zoeken om het leerproces nog beter in te richten - tekort te doen; zij zijn niet opgegroeid of opgeleid met deze mogelijkheden. Dat maakt het lastig om optimaal gebruik te maken van de mogelijkheden die de moderne informatietechnologie biedt. Hiermee wordt het web van leermogelijkheden nog niet geheel gebruikt, maar naar mate de tijd verstrijkt, is daar steeds meer ruimte voor.

Op dit moment is het leren nog vrij strikt afgeschermd als een taak van het onderwijs. Natuurlijk wordt buiten het onderwijs wel degelijk geleerd (in het bedrijfsleven en het non-formele leren), maar in eerste instantie is leren een taak van scholen en andere onderwijsinstellingen. Dat komt voort uit de lange traditie die het formele onderwijs heeft als monopolist op het gebied van kennisoverdracht. Al vanaf de

oprichting van het onderwijssysteem in de vroege negentiende eeuw, werd kennisoverdracht gezien als een taak voor de school (Boekholt et.al, 2002). Het was daarnaast ook het goedkoopst en meest efficiënt om scholing te organiseren in collectieve scholen. Collectiviteit staat in deze context ook gelijk aan standaardisatie. Deelnemers worden in groepen (het collectief) benaderd en aan de hand van standaarden, gebaseerd op gemiddelde scores voor gewenste opbrengsten, onderwezen. Het individu ontvangt een gestandaardiseerd diploma of certificaat dat aangeeft dat hij een gestandaardiseerd opleidingstraject met goed gevolg doorlopen heeft. Dit is een duidelijk en begrijpelijk systeem. Deze standaarddiploma's hebben een grote waarde in de Nederlandse samenleving; ze bieden toegang tot bepaalde functies en tot vervolgopleidingen en zijn een graadmeter voor het minimale denkniveau van een individu.

Non-formeel leren

De samenleving is echter veranderd. Er is meer mobiliteit binnen carrières; vrijwel niemand is zijn of haar hele carrière werkzaam binnen één functie bij één werkgever. Dat maakt het leerproces niet meer uitsluitend een taak van het onderwijs. Burgers leren steeds nieuwe vaardigheden, binnen hun werk en daarbuiten. Dat zorgt voor een toename van het belang van non-formeel leren.

De definitie van non-formeel leren in deze publicatie is 'al het leren dat buiten het onderwijs plaatsvindt'. Daarmee wordt het leren midden in de maatschappij geplaatst, aangezien deze definitie impliceert dat overal buiten het onderwijs een leerproces kan plaatsvinden.

De prikkel om ook na de onderwijsloopbaan verder te leren is betrekkelijk nieuw. Daarnaast is ook de maatschappelijke bereidheid om dat "leren" te noemen iets van de laatste tijd. Al verscheidene jaren wordt bijvoorbeeld door het IVN aandacht besteed aan natuur- en milieu-educatie. Veel mensen hebben al eens een excursie meegelopen met een gids, maar om dit nu "leren" te noemen, gaat veel mensen te ver. Terwijl ze er wel iets van hebben opgestoken. Bijvoorbeeld: de naam van dat ene plantje, de samenwerking tussen verschillende diersoorten en de rol van waterbeheer op de instandhouding van het natuurgebied. Vrijwilligers bij maatschappelijke organisaties leren ook steeds nieuwe kennis en vaardigheden bij: voorheen werden boeken in een bibliotheek uitgeleend met een kaartjessysteem, tegenwoordig is het een computersysteem, dat niet alleen kan uitlenen, maar ook reserveringen bijhoudt en attendeert op nieuwe aanwinsten. Daarmee leren omgaan is ook "leren". Overall in de samenleving wordt dus geleerd.

Een speciale plaats wordt ingenomen door het leren in het bedrijfsleven. Dit komt doordat het doel van een bedrijf niet het leren is, maar het behalen van winst. Het leren is daarbij een positief neveneffect. Ter verduidelijking: het bedrijfsorganisatorisch perspectief belicht die kant van de economie die zich bezig houdt met de inkoop, productie en verkoop van diensten en goederen met de intentie hier een winst aan over te houden. Winstmaximalisatie kan worden bereikt door optimalisatie van het bedrijfsvoeringsproces. Een instrument daartoe is leren.